

Note: The sources are not comprehensive – the goal of the shiur is to explore models of approaching these questions, rather than reach conclusions.

1. שמות פרק כג, כג-לג

(כג) פִּינְיָן מְלֹאכֵי לְפָנָיו וְהַבְּיָאָד אֶל־הָאֱמֶרֶי וְהַחֲתִי וְהַפְרִזִי וְהַפְנִעֵנִי הַחֲזִי וְהִיבֹסִי וְהַכְחִדְתִּיו: (כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הִרְסוּ תְהַרְסוּ וְשִׁבְרָ תִשְׁבֵּר מִצְבֹּתֵיהֶם:.... (לב) לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֹא־לֵהֵם בְּרִית: (לג) לֹא יִשְׁבֹּר בְּאֶרְצָךְ פְּנִיחֹטְאֵי אוֹתָךְ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־הִיָּה לָךְ לְמוֹקֵשׁ: פ

2. דברים פרק ז, ב-ג

וַיִּנְתְּנִם יְקִיָּקָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנָיו וְהִפְתִּיחַ הַחֶרֶם תַּחְרִים אֹתָם לֹא־תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תַחֲנַם: וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתֵד לֹא־תִתְּנָן לְבָנָו וּבְתוֹ לֹא־תִתְּקַח לְבָנָו:

3. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יט עמוד ב -כט עמוד ב

אין מוכרין להם במחומר לקרקע, אבל מוכר הוא משיקצץ; ר' יהודה אומר: מוכר הוא על מנת לקוץ. גמ'. מנהני מילי? אמר רבי יוסי בר חנינא, דאמר קרא: לא תחנם... תניא נמי הכי: לא תחנם - לא תתן להם חנייה בקרקע; דבר אחר: לא תחנם - לא תתן להם מתנת חנם. מתני'. אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות, ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות, ובחול' מוכרין להם בתים ומשכירין שדות, דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות, ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו. אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו, מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים, שנאמר: לא תביא תועבה אל ביתך. ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ, מפני שהוא נקרא על שמו....

4. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק י

הלכה ג: אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל ובסוריא מוכרין להם בתים אבל לא שדות, ומשכירין להם בתים בארץ ישראל ובלבד שלא יעשו שכונה ואין שכונה פחות משלשה, ואין משכירין להם שדות, ובסוריא משכירין להם שדות, ומפני מה החמירו בשדה מפני שיש בה שתיים, מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע, ומותר למכור להם בתים ושדות בחוצה לארץ מפני שאינה ארצנו.

הלכה ד: אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו מפני שהוא מכניס לתוכה עבודת כוכבים ונאמר לא תביא תועבה אל ביתך, אבל משכיר להן בתים לעשותן אוצר... ומפני מה אין מוכרין להן שנאמר ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא, וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים, ואסור ליתן להם מתנת חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי במכירה ולא בנתינה.

הלכה ה: מפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום....

הלכה ו: אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו, ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח שנאמר לא ישבו בארצך אפילו לפי שעה, ואם קבל עליו שבע מצות הרי זה גר תושב, ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד. +/השגת הראב"ד/ ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו. א"א זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם והפסוק שהוא מביא ב'ז' אומות הוא ואפילו לדבריו ישיבה כתיב בהו ולא העברה. /השגת הראב"ד/ אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד. א"א איני משהו לו בישיבת הארץ. +

5. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יד הלכה ז-ח

ז - אי זה הוא גר תושב זה עכו"ם שקיבל עליו שלא יעבוד כו"ם עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל ה"ז מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם, ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל כמו שביארנו בהלכות עכו"ם.

ח - ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נהג, אבל בזמן הזה אפילו קיבל עליו כל התורה כולה חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין אותו. +/השגת הראב"ד/ אלא בזמן שהיובל נהג וכו'. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ דעת זה המחבר סתום וחתום ולא פירש מהו אין מקבלין גר תושב אלא בזמן שיובל נהג ומה הן מצות גר תושב והוא שאין מושיבין אותו בתוך העיר דדרשינן בספרי עמך ישב ולא בעיר עצמה ומצוה להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך וקונה עבד עברי כעכו"ם ואלה הדינים שאין מושיבין בו אלא בזמן שהיובל נהג יש מהן שהוא להקל עליו ויש מהן להחמיר עליו שבזמן שאין היובל נהג יושב אפילו בעיר עצמה שאין קדושת הארץ עליה כשהיתה וקונה ע"ע עד זמן שירצה שאין זמן מיוחד ואלו להקל עליו אבל אין אנו מצווים להחיותו זהו להחמיר עליו וקרוב הדבר להיות מן הטעם כי בזמן היובל היו שומטין והיה יכול להתפרנס שלא בטורח צבור ועכשיו אינו יכול מעתה מקיימין מי שהתנה שלא למול ושלא לטבול כמה שירצה בכל זמן עכ"ל. +

• הימצאות בארץ

6. כסף משנה הלכות עבודה זרה פרק י הלכה ו

טעמו [של הראב"ד] לומר שאע"פ שאין מקבלין גר תושב בזמן שאין היובל נהג אם קבל שבע מצות למה ימנעו אותו משיבת הארץ הא ליכא למיחש ביה פן יחטיאו. ולדעת רבינו נראה לומר דאין ה"נ שאם מעצמו קיבל עליו שבע מצות שאין מונעין אותו משיבת הארץ ולא בא לומר אלא שאין בית דין מקבלין אותו:

7. תחומין / כרך ב / הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל / זכויות המיעוטים לפי ההלכה

אבל על כל פנים בין שדעת הרמב"ם באמת כך או איננה כך, הרי לנו שני עמודי התורה הללו, הראב"ד ומרן בעל שולחן ערוך ז"ל, מסכימים לדעת אחת, שנכרי שאינו עובד ע"ז אע"פ שלא קיבל בפני בית דין של ישראל אין למנוע ממנו הישיבה בארץ ישראל (3). חוץ מזה כבר הכריע קודמי ז"ל (עיין להלן) שאומה שלמה שקיבלה עליה שבע מצות, גם בזה"ז יש להן דין גרים תושבים.

8. רמב"ם הלכות מלכים פרק ח הלכה יא

כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא [ויש גורסים אלא] מחכמיהם.

9. עמוד הימיני / סימן יב: / פרק א.

בהערות ל"משפט כהן" מאת בנו ידידי הגה"צ ציה"ק שליט"א (עמ' שס"ג) שנקט בדעת הראב"ד שלענין ישיבת א"י מספיק קבלה לענין ע"ז: "מצינו מדרגה ממוצעת בין נכרי לג"ת והוא לפי המתבאר עפ"י דעת הראב"ד בזה שקיבל שלא לעבוד ע"ז שהוא כג"ת לענין הישיבה בארץ".

10. בית יוסף חושן משפט סימן רמט (וכן הוא בחזון איש, שביעית ב:ד)

ומ"ש רבינו אסור ליתן מתנת חנם לעובד עבודה זרה. לאו לאפוקי ישמעאלים אלא לאפוקי גר תושב דהיינו שקיבל עליו שבע מצות בני נח וזהו שאנו מצווים להחיותו אבל שאר גוים כלם דין אחד להם:

11. תוספות מסכת עבודה זרה דף כ עמוד א

וסתמא דמלתא מייירי בכולהו עובדי כוכבים וכן משמע בסוגיין בסמוך וקשה דהאי לא תחנם בשבע אומות דוקא כתיב...

12. בית הבחירה למאירי מסכת עבודה זרה דף כ עמוד א (ר' יעקב ווהרפטיג מעיר שהוא שיטת יחיד)

הא כל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ושמודות באלהות אין ספק שאף בשאין מכירו מותר וראוי

13. ר' הרצוג

(א) המצוות הללו שהן מצוות ציבוריות, המוטלות לא על כל יחיד ויחיד אלא על הגוף השליט, על הממשלה היהודית באיזו צורה שתהא, שהכח בידה לקיימן, לא הוטלו לכתחילה אלא על העם היהודי הכובש את הארץ והמקבל את הסוברניות מעצמו, מבלי להתחשב עם הגוים. הרי זהו הרקע בתורה של אותן המצוות, ופשטות הענין מעידה על עצמה. אם כן איפוא בהעדרו של רקע זה, ובתנאי מציאות כזו שהמדינה ניתנת על מנת כך, אין חלות לאותן המצוות כמו שאין חלות לאותן המצוות בגולה, או אף בארץ ישראל כשאינן ידונו תקיפה. וכלום אמר אדם מעולם שאסור לנו לישב בא"י בזמן שידם תקיפה, מפני שאסור להכניס עצמו באונס רחמנא פטריה? וממילא אין מקום לאמר שמוטב לנו שלא לקבל את המדינה היהודית מלקבל ולעבור על אותן המצוות, שמכיון שלא ניתן לנו להקים את המדינה העברית אלא בתנאים כאלה, באופן כזה לא נצטוונו, ומצוה אין כאן ועבירה אין כאן.

(ב) שוב יש לנו להתבונן. הלא הטעם של המצוות הללו מפורש בתורה, פן יחטיאו אתכם, שלא נקבל השפעה מהם ומעבודתם, ומי זה לא יודה שיש סכנה של השפעה יותר גדולה מהגויים על היהודים כשהיהודים כבושים תחתם, בין בגולה בין בארץ ישראל, ממה שיש כשהיהודים אינם כבושים תחתם, ובמובן ידוע יש להם בתור אומה עליונות עליהם. ברור איפוא שעם ישראל במצב כזה שהם כבושים תחת יד הגוים...ויש בידנו לשנות את המצב אך בתנאי של סבלנות במובן ולעיל כלפי אותם הגוים, שעלינו להשתמש בהזדמנות זו האחרונה. עד בוא משיח בן דוד הרי "זיל בתר טעמא". הסכנה פן יחטיאו אתכם הרבה יותר גדולה עכשיו, ונמצא שבתנאים של מצב כזה, שינוי המצב ע"י ניצול אותה ההזדמנות לא רק שמוטב אלא שהוא מצוה וחובה, שעל כרחנו אנו מתקיימים עכשיו במצב שרוחפת עלינו הסכנה של פן יחטיאו אתכם, ואם על ידי סבילת פולחן הגוים נפחית הסכנה הזאת הדרך שלפנינו פשוטה. מה תאמר שעכשיו אנו אנוסים, משא"כ במדינה היהודית נעבור ברצון, אין זה ברצון שא"א אחרת.

(ג) כמו כן יש לנו להתחשב (א) עם העובדה שע"כ ייגאלו שטחים רבים של הארץ הק' שעלולים ליפול לידי הגוים וע"י ניצול ההזדמנות ההיא יפלו בגורלנו ויהפכו לנחלת ישראל, (ב) שע"י כך תרום קרן ישראל וכבוד אלוקי ישראל, כלומר מושג האלהות של היהדות יתרבה בעולם, ונמצא שיש כאן מצות קידוש ה' לעיני הגוים וזה ראוי לדחות את הלאוין ההם, הוואל והמצוה ההיא ל"כ רבה וכ"כ דרבים. (ד) מכל האמור יש לנו להתבונן עוד. הלא יסוד המדינה מעצמו הוא מעין שותפות. הרי זה כאילו ע"י תיווך ידוע באו גוים, נניח אפילו עובדי אלילים, לידי הסכמה לתת לנו להקים ממשלה משותפת באופן שתהיה לנו עליונות ידועה וששם המדינה יקרא על שמנו.... ואעפ"י שהרמב"ם ז"ל אוסר להרשות אף לגוים שלא מז' האומות, כשעובדים אלילים לשבת באר"י, מ"מ בנוגע לכריתת ברית איננו מרחיב את המסגרת ומגביל האיסור לשבע האומות. וק"ו במצב כזה שהיה מותר לישראל לעשות שותפות בזאת שהיא לטובת קיומנו, אפילו אם הגוים שהם נושא הדיון הזה היו עובדי אלילים ממש...

שכירות ומכירה:

14. שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנא סעיף י

אף במקום שהתירו להשכיר, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, אבל לא לדירה, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים בקבע. הגה: והאידינא נהגו להשכיר אף לדירה, כיון שאין נוהגים להכניס עבודת כוכבים בבתיהם.

15. ש"ך יורה דעה סימן קנא ס"ק יז

קשה דהא חזינן דמכניסים עבודת כוכבים בבתיהן אפילו בקבע ודוחק לומר דכיון דבזמן הזה לאו עובדי עבודת כוכבים הן לא מיקרי אליל שלהם עבודת כוכבים ואפשר בזמן הרב לא היו נוהגים להכניס עבודת כוכבי' בבתיהם בקבע כמו שכתבו הרא"ש וטור בזמניהם אבל לפעד"נ דסמכינן אאיך שנויא שכתב הרא"ש וז"ל ועוד נהי דלדין שכירות לא קניה כיון שיד האומות תקיפא ובדיניהם שכירות אלימא כמכר ואף אם נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו הוי כמכר עכ"ל וכ"כ ראב"ן דאפי' מכניסים עבודת כוכבים לבתיהם שרי משום דכיון דאותן ישראלים נותנים מס מקרקעות להעובד כוכבים אינו מיוחד הבית לישראל

16. <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/186/505.html>

יותר מ-50 רבני ערים הצטרפו לפסק ההלכה של רב העיר צפת שמואל אליהו, הקובע כי אסור למכור דירות לערבים ואפילו לא להשכיר את הדירות למי שאינם יהודים לפני כחודשיים החלו מהומות בעיר צפת לאחר שהרב שמואל אליהו פסק כי אין למכור או להשכיר דירות לערבים. הרב אליהו הסתמך למעשה על פסק הלכה דומה שעליו חתמו ב-2005 בכירי הרבנים הרב ניסים קרליץ, הרב חיים קנייבסקי, הרב אהרון יהודה לייב שטיינמן, הרב מיכל יהודה לפקוביץ והרב זלמן נחמיה גולדברג.

הרב יוסף שלום אלישיב, יצא נגד החותמים והבהיר אגב כך כי פעורה תהום אידיאולוגית בין הרבנים החרדים לרבני הימין. הנימוק של אלישיב: המכתב עלול להצית אנטישמיות בעולם.

18. הרב דרוקמן, צפניה דרורי, ויעקב אריאל

לא כן, מדינת ישראל מחויבת להתייחס לכל אזרחיה כשווי זכויות, גישה זו מעוגנת גם בתורת ישראל וגם בחוקי המדינה

19. Rabbi Aharon Lichtenstein, translated by Elli Fischer

To say the least, it must be asked whether this is a battle worth fighting. Aside from the judgment, the wisdom of it seems faulty as well. Indeed, almost the entire unfolding of events that resulted from the dissemination of this letter was foreseeable and, to a large extent, obvious. The public furor, both social and ideological, the rift that has opened among the citizens of the state—between camps and within camps, the op-eds in the various media outlets, the various positions, often impassioned and overheated, the attack on the religious-Zionist rabbinate from the right and from the left, even from Torah giants—it was all foreseeable. One reads it and wonders what happened to the wisdom of those who are enjoined to consider future ramifications? ...The document speaks in the name Halakha, and its signatories see themselves as its envoys and propagators.

But therein lies the problem; the prohibition of selling homes to gentiles is presented as the exclusive halakhic position in the manner at hand, and the voice that bursts forth from the throats of the signatories is made to sound like the single unequivocal word of God, that is, halakha. Here one asks, is that indeed so? Without a doubt, the position expressed in the letter is based on rabbinic sources and a long halakhic tradition. Yet taken as a whole, the document leaves one with the impression that its conclusions are based on presumptions that characterize a particular—but not exclusive—halakhic approach. This impression is generated in part by what the document states, and no less by what the document omits. For example:...

C. Regarding that which was not said: any position or opinion that could have been relied upon to moderate the stance taken in the letter simply does not exist. There is no mention of Ra'avad's position that limits the prohibition to the seven aboriginal nations of Canaan. For some reason, the opinion of the Tosafists—that if the gentile is willing to pay a higher price than a Jew for the property, there is no prohibition against selling it him—has been ignored. At the same time, the letter never addresses the position among the Rishonim, based on Bava Batra 21a, that the prohibition against leasing is limited to craftsmen who wish to set up shop in the neighborhood—indicating that they were concerned about the neighbors fleeing, not about the sanctity of the land and all it entails. The opinion of Ramban and his disciples, that the prohibition of lo techanem does not apply to transactions rooted in the grantor's interests—which admittedly relates to the granting of a gift or a favor, but may also be applicable to the granting of a tract of land—directly contradicts the position expressed in the letter.

D. In addition, the document is based almost exclusively on Rambam's position, which, as it approximates the perspectives discussed in the Talmud, left its mark on the Shulchan Arukh. Yet every school child knows that for whatever reason there is a wide gap between Rambam's position and the approach of the Tosafists. It is sufficient to leaf through the first pages of the talmudic Tractate Avoda Zara with an eye on the prohibitions discussed there, or through the end of the first chapter of that tractate, to see the degree to which the Tosafists exploited every loophole and leniency with regard to these prohibitions. For example, several Tosafists maintained that the prohibition to lease a home to a gentile was limited to an instance in which the gentile is expected to bring foreign gods inside. I certainly do not wish insert myself into a dispute among giants or presume to decide between Rambam and the Tosafists; I merely note that the required willingness to examine approaches that would limit the prohibitions associated with this issue, given that there are tools and materials that enable such limitations, is completely absent from the letter.

I conclude with what should be self-evident. At stake are key questions that involve meta-halakhic considerations. The willingness and ability to consider and assign appropriate weight to wide-ranging components related to halakhic content and its connection to both historical and social realities mandates a much wider discussion. We, who dwell in the beit midrash, remain committed to our belief and desire “to proclaim that God is upright, my rock in whom there is no wrong.”

• מנהיגות

18. ספרי דברים פרשת שופטים פסקא קנז

לא תוכל לתת עליך איש נכרי, מצות לא תעשה. איש נכרי, מיכן אמרו האיש ממנים פרנס על הציבור ואין ממנים האשה פרנסת על הצבור.

19. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף מה עמוד ב

רבא אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל, ואף על גב דאמר מר: שום תשים עליך מלך, כל משימות שאתה משים - אל יהו אלא מקרב אחיך! האי כיון דאמו מישראל, מקרב אחיך קרינן ביה.

20. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מא עמוד א

אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד, ושבוהו חכמים, וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי, זלגו עיניו דמעות, אמרו לו: אל תתירא, אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה.

21. רמב"ם הלכות מלכים פרק א

הלכה ד : אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא, ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה, אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות, ואין צריך לומר דין או נשיא שלא יהא אלא מישראל, שנאמר מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך.
הלכה ה : אין מעמידין אשה במלכות שנאמר עליך מלך ולא מלכה, וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש.

22. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - חושן משפט סימן א

נראה לעניות דעתי שלא הזהיר קרא אלא 'שום תשים עליך מלך מקרב אחיך', שתחילת שימת המלך ראשית מנוים לא יהיה אלא 'מקרב אחיך'. וזה במלך ראשון, אבל במלך בן מלך המלכות ירושה, ואין צריך שימה חדשה... וכיוון שמלך אביו, שוב ממנין בנו, אפילו אין אמו מישראל

23. כנסת הגדולה, חו"מ, סי' ז'

בנדון שלפנינו, כל שהקהל מרוצים שיהיה פרנס עליהם, הרי הוא כקבלוהו עליהם, ויכול להיות פרנס. ומיהו דווקא במילי דליכא שררה וכפיה מהניא הקבלה להיותו כשר ולמנותו פרנס על הציבור לכולי עלמא, אבל במילי דאיכא שררה וכפיה, אפשר דאפילו קבלה לא מהניא

24. ברכי יוסף חושן משפט סימן ז ס"ק ו

ומה שצדד בתירוק אחר, דגם במלך מהניא קבלה, מר ניהו תבריה לגזיזה דקרא קאמר לא תוכל לתת עליך, ומוכח דלא מהני קבלה. ועיין בערוך ערך דגם ובתשב"ץ ח"א סוף סימן ל"ג.

25. עמוד הימיני / סימן יב: / פרק ה.

ויש לשאול על דבריו ועל דברי כנה"ג, כי לכאורה פשוט שעיקר מינוי מלך הוא ע"י קבלה שמקבלים אותו על עצמם כל כלל ישראל, שהרי כך היא המצוה "למנות להם מלך" (רמב"ם פ"א ממלכים ה"א). ואעפ"י שאין מעמידים המלך אלא ע"י ב"ד ונביא (שם ה"ג), אין הפירוש שהם ממנים אותו על הציבור מכח עצמם, אלא שזה נחשב כמינוי מדעת רוב ישראל, שישראל מתוך המצוה לשמוע בקול זקניהם, הבחירה של הסנהדרין נחשבת כאילו כל ישראל בחרו בו, שכן כנ"ל כל ישראל מצווים במינוי המלך עליהם... ולפ"ז הרי יוצא שכל עיקר דין מלך שהוא ע"י מינוי בהסכמת ישראל נקבע שצריך להיות רק "מקרב אחיך" ושם נתרבה ממש"כ "שום תשים" כל משימות גם כשהם בדומה למלך דהיינו בהסכמת מי שמתמנה עליהם שמ"מ צריך להיות דוקא "מקרב אחיך"...

והנראה שיש לדון בנבחרים ע"ד הבחירות הנהוגות במדינה שהיא בחירה לזמן מסוים, ואין הבנים יורשים זכות האבות, שאין כאן לגמרי מתוכן שררה שהתורה דנה עליה. כי אין תוכן הנבחרים כיום בגדר מתן זכויות אישיות להם לשררה של הצבור, ואינם אלא באי כח הצבור ושליחיו לפעול מה שצריך לטובת הציבור. ואעפ"י שיש בידם כח להכריע וגם לכוף את המסרבים, אין זה ג"כ מכוח הזכויות שהוענקו להם, אלא החלטת הצבור הוא לפעול לטובת הענין הכללי גם כשהיחידים סובלים או אינם מסבימים. וכל הנכנס לכלל הצבור על דעת כן נכנס, והיחידים שהועמדו בראש ומחליטים מנקודת ראות זו הנם ממלאים שליחות הצבור, ובשמו פועלים ומכוחו הם עושים. ומכיון שאינם אלא שליחים אין כאן גדרי שררה כלל, כי מכח המשלחים הם יונקים את כוחם, ואין כאן אלא שררה שהצבור שורר על עצמו, ומגביל עצמו לטובתו ע"י שלוחיו שמסר להם ייפוי כח זה.

ובזה יבואר גם שאין סטיה מדין התורה בעצם התקנה שהנבחרים הנם מוגבלים לזמן מסוים וכן אינם מורשים מינוים לבניהם אחריהם, ולכאורה הרי זה נגד הדין שפסק הרמב"ם (פ"א ממלכים ה"ז): כל השררות וכל המינויים שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם. אלא שזה אמור כשמוסרים לו זאת בגדר שררה שאז זוכה בזה ושוב אין הדבר בידי הנותנים לסלקה אולם בנידון שלנו אין מוסרים לו מעיקרא שררה ושלטון אלא בשמם של המוסרים הוא עושה מה שעושה, ועל כן יש אפשרות להגבילו בזמן, ואין גם מקום לדיני ירושה בזה. ודבר זה מבואר בשו"ת מהר"ם שיק (חו"מ סי' י"ט) שכ' וז"ל: "כל צבור וצבור במקהלות בני" הם כשותפים וכו' אבל כדי שלא יהא הדבר כקדירה דבי שותפי ויהי' זה מושך לכאן וזה מושך לכאן וכו' ולזאת המנהג בכל תפוצות ישראל לבחור להם טובי העיר, ולהם מסרו זכות שלהם וכו'".

ומעתה נראה פשוט שכשם שאם יש עסק משותף ליהודים ונכרים אפשר לסדר חלוקת תפקידים ביניהם, באופן שהנכרי יטפל בניהול העסק ובתור שכזה יתן הוראות ויקבע לכ"א את סדר פעולתו וכי"ב, ולא נראה בזה משום ענין של שררה, כי אינו אלא ב"כ השותפין ובשמם הוא נותן ההוראות, כמו כן בשותפות הגדולה יותר של ניהול עיר ומדינה, אין משתנה התוכן היסודי של זכות הנבחרים, שאינם מקבלים שררה, ואינם אלא שליחי צבור המצווים ועומדים לפעול לטובתו, ובתור שכאלה נמסרו להם זכויות מיוחדות. ומ"מ אין בגדר זכויות אלה משום שררה אלא כל פעולתם בתור שליחים, שאין שום איסור למנות כשליחים גם את הנכרים.

בסיכום הדבר: נראים הדברים שלפי הדרך המקובלת במדינה של מתן הסמכויות לנבחרים למוסדות ניהול מקומיים או כלל מדיניים, שתכנה מתן ייפוי כח בתור שליחי הצבור לפעול במקומו ולמענו, ואף זו ניתנת רק לזמן מסוים ובתנאי שהנבחר ימלא את תפקידו באופן נאות, אין בזה משום שררה שאסרה תורה לתת לנכרים.

26. תזכור: מח' לגבי חופש הפולחן, ולגבי הצורך ב"שבת גוי" בצבא ובמשטרה